

Romští poslanci Evropského parlamentu: souvislosti mezi vazbou k menšině a ke straně

Pavel Pečinka¹

Tento text byl zpracován v rámci Výzkumného záměru *Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích* (kód MSM0021622407).

Abstract: *Roma MEP's in the European parliament*

This article deals with the activities and views of Juan de Dios Ramírez Heredia, Livia Járóka and Viktória Mohácsi, the only three Gypsies in the European Parliament. They were elected on the ballots of different parties – the left-wing Spanish Socialist Workers Party (PSOE), the liberal-right Alliance of Young Democrats (Fidesz) from Hungary, and the centrist liberal Alliance of Free Democrats (SZDSZ) from Hungary. But the ideological differences among them, as well as among their European “party families”, have a relatively small influence on their work and views in terms of the very specific problems and themes associated with Gypsies in Europe.

Keywords: *Roma, Gypsies, Roma politics, Roma activists, discrimination, segregation, the European Parliament, the European Union, Juan de Dios Ramírez Heredia, Livia Járóka, Viktória Mohácsi*

Úvod: Romská tematika na pravo-levé programové stupnici

I přes současné módní zpochybňování opodstatněnosti pravo-levého dělení politické scény, přes nejrůznější snahy stran zaujmout i voliče protivníka, přes doporučení, aby strany oslabovaly vazbu na svá tradiční, voličská jádra a osvojovaly si nové mediální techniky politického soupeření, se z dlouhodobého pohledu ukazuje členění politického spektra v pravo-levém schématu ve většině společenských témat jako funkční. Platí to i pro tematiku přistěhovalců, menšin a multikulturní společnosti vůbec, i když i zde někdy dochází pod vlivem částečných obtíží při integraci, specifických druhů kriminality nebo následkem emocí vzbuzených terorismem k překryvům v programových pasážích proti sobě stojících stran nebo jsou ventilovány postoje, při nichž se např. levice může jevit xenofobnější než pravice. A to jak v národním měřítku, tak i v rámci Evropského parlamentu (EP).

Na rozdíl od různých prohlášení a krátkodobých turbulencí se – bráno z dlouhodobé perspektivy – postoje k tématům menšinové politiky u sociálních demokratů, liberálů a

¹ Autor působí v Institutu pro srovnávací politologický výzkum (ISPO) na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: pecinkapavel@tiscali.cz.

konzervativců/křesťanských demokratů, i když ne ostře, odlišují. Nejinak je tomu, pokud jde o Romy/Cikány,² kteří jako menšina zůstávali dlouho mimo oblast zájmu politických stran a elit vůbec.

Silně proevropská sociální demokraté, na půdě EP sdružení v Evropské socialistické straně (PES), odvozuji zlepšení situace menšin především od změny jejich špatné sociální situace, pojmají Romy často v rámci širěji vymezené množiny sociálně slabých a hendikepovaných obyvatel, a navrhuji skloubit vlastní úsilí jedinců se spontánní lidskou solidaritou a vyváženou sociální politikou státu. Sociální dávky chtějí upravit tak, aby stimulovaly ke vzdělávání a k zaměstnanosti, pestřejší nabídkou rekvalifikací by rádi vyšli vstříc Romům, kteří se obtížně na pracovním trhu uplatňují, hodlají spolupracovat s romskou menšinou, snaží se zabránit xenofobním projevům. Vztahy romské menšiny s většinou však neredukují čistě na sociální problém, snaží se též majoritě zprostředkovat lepší poznání jazyka a zvláštností odlišných kultur, zároveň mluví též o nutné vstřícnosti, aktivitě a respektování pravidel menšinou. Socialisté v řadě prohlášení vystupují proti krajní pravici, odsuzují diskriminaci, obhajují školní multikulturní výchovu k toleranci, integraci do většinové společnosti, speciální programy ve školství a přípravné ročníky základních škol.

Druhý klíčový pól evropské politiky, křesťanští demokraté a nenáboženští konzervativci, mají v EP společnou frakci Evropská lidová strana – Evropská demokraté (EPP-ED). Zatímco u křesťanských demokratů, vesměs proevropského ražení, je pohled na romskou tematiku podobně vstřícný jako u proevropských liberálů, u konzervativců se menšinové, respektive romské problematice dostává skromného místa. Převládá u nich důraz na individualismus a vlastní přičinění, nedůvěra k sociálnímu inženýrství, kvótám, „pozitivní diskriminaci“, ke zvýhodňování vybraných skupin obyvatelstva a k multikulturalismu.

U liberálů, spolupracujících v rámci Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE), kterou v EP tvoří frakce Evropské liberální, demokratické a reformní strany (ELDR) a Evropské demokratické strany (EDS), je důraz na sociální zaopatření menší. Snaží se především sociálními a tržními pobídkami přimět jedince k větší individuální aktivitě, chtějí zefektivnit vyplácení sociálních dávek a omezit plýtvání. Prosazují též ochranu před diskriminací a rasismem, upravení školního vzdělávání tak, aby umožňovalo integraci romské menšiny, zavedení předškolní výchovy

² Názvy Rom i Cikán, které jsou jak pro neromy/gádže, tak samotné Romy/Cikány v rozmanitých zemích někde nesrozumitelné, jinde hanlivé a v dalších oblastech běžně používané bez jakéhokoliv negativního náboje, používá autor rovnocenně ve stejném významu, bez pejorativního nádechu spojovaného někdy s jedním či druhým označením. Totéž platí pro označení nerom a gádžo.

Romů, zachování kulturních a jazykových tradic a celkově podporu menšinového školství. U stran označovaných jako sociálně liberální či jako liberální střed, které jsou silně proevropské, přirozeně i v náhledu na Romy převažují kulturní a sociální ohledy, u stran kladoucích důraz na liberalismus ekonomický či neoliberalismus se objevuje přísnější postoj k plýtvání sociálními prostředky, větší důraz na iniciativu jednotlivce a na občanský princip, zaměřený i proti zvýhodňování vybraných skupin obyvatel. (Pečínka 2004: 53-64).

Mezi poslanci EP v celé jeho historii dosud působili pouze tři romští/cikánští politici. Každý v jiném z oněch tří, co do vztahu k romské problematice výše popisovaných proudů – Juan de Dios Ramírez Heredia ve frakci Evropské socialistické strany (PES), Livia Járókaová v Evropské lidové straně – Evropských demokratech (EPP-ED) a Viktória Mohácsi v Alianci liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE). Zaměřovali se přirozeně – i když ne úplně a ve všem – především na tematiku související s menšinou, z níž pocházeli a která se nachází v postavení dost odlišném od pozice dalších etnických a národnostních menšin v zemích Evropy. Aktivity zaměřené na řešení záležitostí Romů rozprostřeli nejen na země, z nichž pocházeli, ale i na další evropská teritoria se zastoupením Romů.

Text nechce sledovat, porovnávat a hodnotit celkově přístupy EP vůči romské menšině nebo na Romy orientované aktivity neromských europoslanců charakteristické plejádou rozmanitých směrnic, iniciativ, diskusí a kongresů, poměrně obtížně hodnotitelných co do praktického dopadu. Stejně tak nechce ani vytyčovat sice zajímavě znějící, ale velmi předčasné a v praxi neužitečné záměry jako např. porovnávat a vyhodnocovat romské politické snažení na evropské úrovni s podobnými aktivitami zástupců jinak strukturované turecké, kurdské či marocké menšiny v Evropě či s aktivitami politických uskupení hájících zájmy Basků, Walesanů a jiných „nestátních národů“ v rámci regionalistické frakce EP – Evropské svobodné aliance (EFA). Jeho cílem je zmapovat jednu část teprve se vzrůstajících, vskutku prvních pokusů o samostatnou romskou politiku na evropské úrovni, tedy starší Herediovy a teprve od roku 2004 vykonávané aktivity Járókaové a Mohácsiové a zhodnotit, jak se do aktivit a postojů tří Romů – europoslanců nějak promítla jejich příslušnost k rozdílným parlamentním frakcím EP: tedy jednak ve smyslu upřednostňování některých klíčových prvků socialistické, konzervativní/ křesťansko-demokratické a liberální pro-romské politiky a jednak v tom, zda-li tato stranická příslušnost sblíží romské europoslance spíše s umírněným a s gádži kooperujícím či s radikálním nacionalistickým pólem romské politické scény.

Romové na politické scéně: koho a jak vlastně zastupovat?³

V Evropě žije 12-25 milionů Romů, říká na jaře 2005 přijatá deklarace EP k situaci Romů v Evropě. Tak široké rozpětí v odhadu počtu Romů ukazuje na potíže při určování identity potomků lidí, kteří přišli před stovkami let z území nynější Indie. Zatímco část z nich se označuje jako Romové, jiní se považují za Cikány, další používají ještě jiných jmen. Těchto 12-25 milionů zahrnuje pestrou společnost – extrémně chudé a často negramotné vrstvy z venkovských chatrčí i ghett na periferiích či ve středu velkoměst, více integrované vykonavatele hlavně manuálních profesí, dříve též různé řemeslníky, pouliční prodavače, kdysi i ve východní Evropě a dnes už skoro jen na Západě kočující obyvatelé automobilových přívěsů a koňských povozů, umělce typicky romských žánrů, sezónní pomocníky, bohatší obchodníky a překupníky, stejně jako skupiny, živící se kriminalitou nebo organizovaným žebráním, nebo naopak často prestižní posty ve většinové společnosti zajímající romskou, ovšem nepočetnou elitu. Většina má tmavší pleť a vizáž odpovídající obyvatelům Indie, mezi Romy/Cikány jsou však řazení, sami se k nim hlásí a na jejich různých aktivitách se podílejí i vyložené „bílé“ obyvatelé Británie nazývaní „travellers“, nemající s Indii nic společného.

Většina evropských Romů/Cikánů se hlásí ke křesťanství, menší část na Balkáně se považuje za muslimy, a do obou náboženství vnášejí větší emotivnost a nejrůznější specifické prvky od přírodních pověr po zbytky indických náboženství. Náboženství však pro ně představuje spíš jakýsi pestrý kulturní kolorit, v osobním a společenském životě nejsou jeho zásady příliš praktikovány. Zatímco některé vrstvy úplně ztratily svoji původní kulturu (aniž by se však většinou asimilovaly či úspěšně integrovaly do okolní společnosti), jiní Cikáni vytvořili vlastní, pro neroma i „cizího“ Roma téměř neproniknutelný svět vlastních tradic a zákonů. Většina Romů/Cikánů má jména běžná v zemích svého pobytu, někteří mluví pouze jazykem dané země, mnozí jak neromskou řečí, tak některým z navzájem silně odlišných dialektů romštiny, jiní směskou své varianty romštiny a neromského jazyka dotyčné země. Bohužel, je

³ Soubor dat charakterizující různorodé skupiny romské menšiny po celé Evropě neexistuje nikde v definitivně ucelené, souhrnné, prokazatelné a ověřené podobě. I v České republice, přestože uplynulo celých 16 let od Listopadu 1989, se loni znovu začaly vést spory o to, kdo a pomocí jakých otázek by měl vlastně postavení romské menšiny zkoumat a jak ji vůbec charakterizovat. Tato pasáž, usilující záměrně o ilustraci mnoha protikladů prostředí „dole“, které by romští europoslanci „nahore“ chtěli reprezentovat a na jeho emancipaci se zaměřovat, proto řadu trendů a ukazatelů jen načrtává, dle autora dostatečně výstižně, a pracuje tudíž s formulacemi jako „mnozí“, „někteří“ či „další“. Přesná dokumentace těchto ukazatelů jejich přenesením z nějaké metodologicky správně sestavené tabulky je pochopitelně zhola nemožná, a argumentace ve stylu obvyklém u neromské většiny typu „Romové jsou...“, „cikáni patří...“, „pro romskou mládež je typické...“ zase paušalizující, a proto nepřijatelná.

nutné přiznat, že prakticky ve všech zemích, ať už měly jakýkoliv režim a historii a od většiny barvou pleti, jazykem a stylem života odlišní Romové zde tvořili dlouhodobě větší část obyvatelstva, docházelo k oboustrannému napětí, projevujícímu se různě stupňovanou represí „bílých“ vůči Romům od byrokratického šikanování až po masové vyvražďování a asociálním až kriminálním chováním části Romů, zaměřeným většinou vůči neromům.

Jen obtížně se z řad Romů vytvářela společenská elita. Její podstatná část po dosažení určitého statusu přejala životní styl většinové společnosti a ke své menšině se nehlásí. Ta část, která se angažuje v romských záležitostech, se od aktivistů a politiků většiny liší nejen v logice předchozího vývoje pochopitelnou malou početností, menší zkušeností a slabším vlivem, ale mnohdy větší mírou vzájemných konfliktů než u neromů. Jde o důsledek silné zakotvenosti romských předáků ve vlastní velkorodině či v širším příbuzenském společenství nebo klanu (pozůstatku indické kasty), což znásobuje tvrdost vzájemných střetů. Rodinná a klanová konkurence někdy činí snadnější domluvu mezi romským a neromským prostředím. Ačkoliv si část cikánských aktivistů v médiích nárokuje jakoby roli mluvčího všech Romů (s ohledem na výše popsané rozdíly jednotlivých romských vrstev by to znamenalo velmi široký záběr), ve skutečnosti zastupuje jen svou velkorodinu. (Liégeois 1995, Pečínka 2004: 34-64, Pečínka 2003: 99-172).

Už první romské organizace byly poznamenány tím, že v čele romských rodových společenství míval tradičně pevnou pozici „gróf“, „vojvoda“, „vajda“, „fojt“, „král“ či jinak nazývaný vůdce. Některé z těchto organizací aspirovaly na postavení reprezentantů všech Romů/Cikánů, jejich „činnost“ však měla k seriózní politické reprezentaci daleko. Např. v roce 1937 se ve Varšavě uskutečnila „korunovace“ cikánského krále Janusze Kwieka, který pak žádal pro Romy území v Etiopii, v roce 1959 se nechal rumunský Rom Ionel Rotaru korunovat za „nejvyššího šéfa cikánského lidu“ a založil Mezinárodní společenství Cikánů. V roce 1965 vzniklo už na mnohem solidnějších základech Světové cikánské společenství, roku 1967 Mezinárodní cikánský výbor atd. Kromě těchto „celosvětových“ a „celoevropských“ vznikala též tříst' romských organizací se vzájemně propletenou společensko-kulturně-politickou působností, jejichž aktivita se omezovala na jednotlivé země – v roce 1925 Unie Cikánů v SSSR, v roce 1933 Všeobecná asociace Romů v Rumunsku, v roce 1939 Kulturní panhelénská asociace řeckých Cikánů, roku 1952 Asociace Sintů v Německu atd. V demokratických zemích Evropy především od 60. let vzrostl počet nejrůznějších organizací, „federací“, „rad“ a „unií“ Romů, Cikánů, Sintů, Travelerů atd. na desítky, pokud jde o ty vlivnější, celkově pak na mnoho set či snad několik tisíc. Ty pak měnily názvy, zanikaly, štěpily se a slučovaly. V komunistických zemích se tato spontánně

vznikající tříšť přirozeně neobjevovala, ojedinělé romské organizace zde byly součástí mechanismu převodových pák určených k řízení různých sektorů společnosti z centra. Po změnách na přelomu 80 a 90. let se i v postkomunistických zemích začaly romské organizace vyvíjet podle výše popsaného schématu a většinou i s příznačnou řevnivostí vůdců a rodinnou roztržitostí, která bránila organizacím v jednotě. (Liégois 1995: 211-230).

Můžeme-li si dovolit čtená zjednodušení, pak nepočtená romská politická elita se v národním i evropském měřítku politicky rozprostírá – byť s mnoha specifiky – od levice po pravici, najdeme v ní aktivisty zatvrzele celá léta obhajující vlastní koncepce i mnoho lídrů neváhajících se přiklonit prospěchářsky k té které straně moci a měnit své názory.⁴ Někteří cikánští politici chtějí uznání a zrovnoprávnění v rámci vlastní země, další hodljí vytvořit jednotný romský národ s nově obrozeným, společným jazykem, jiní zase naopak národ rozmanitý s různými dialekty sjednocený společným utrpením pocházejícím od „anticikanismu“ a inspirovaní se americkými černošskými radikály z 60. let. Prezenční listiny ze setkání stoupenců jednotného romského národa obsahují často vedle sebe polské, ruské, francouzské či maďarské jméno a jedná se zde vícero jazyky. V prostředí romské elity a proromských gádžovských intelektuálů vznikly koncepce, podle nichž by Romové měli napodobit sionismus a kopírovat postupy Židů, další dávaly naopak Romům za vzor Palestince, jiné uvažovaly o prohlášení Romů za zvláštní indickou menšinu žijící mimo Indii. Někteří Cikáni chtějí co nejvíce kooperovat s neromy a neizolovat svoje hnutí od širších koalic na obranu lidských práv, další vynikají permanentním negativismem a kritikou všeho gádžovského, objevíme zde umírněné i radikály. Část radikálů napadá přitom ty lidi a instituce, které jsou pro Romy ti nejbližší gádžovští spojenci a sponzoři. Zatímco některé tyto snahy lze zahrnout pod pojem „národní obrození“, pro další se hodí označení nacionalismus, snažící se vytvořit separovaný svět Romů mimo vliv neromů.

Velká část těchto představ je teprve v začátcích, další vyzněly do ztracena. Část Romů a hlavně řada „bílých“ aktivistů pracujících pro Romy zase vede spor o to, zdali k emancipaci Romů vede spíše podpora jejich kultury či naopak upřednostnění ryze sociálních otázek.

S potížemi, jaké Romy, jaké „romské“ zájmy zastupovat a jakým způsobem vlastně zastupovat, se střetává romský politik už poté, co opustí prostředí svojí velkorodiny. Natož pak v evropském měřítku. Už řadu let jsou ale v pohybu aktivity různých evropských institucí, které se snaží výše uvedené nesnáze rozplétat a zlepšit vzájemné vztahy Romů a gádžů nejrůznějšími

⁴ Nechybělo ani např. kuriózní spojení některých romských bossů s nacionalisty, jako např. se srbským šovinistou Vojislavem Šešeljem a s Miloševićovou administrativou v Kosovu, což následně vyústilo v teror části Albánců proti Romům.

projekty. Dochází i k pokusům o vytváření romských iniciativ a politické reprezentace na evropské úrovni, což měly zajišťovat Romský národní kongres (RNC), Mezinárodní romská unie (IRU) a v současnosti Evropské fórum Romů a Travelerů (ERTF). (Fosztó 2003, Křištof 2004, Samler 2001).

Zkušený, starší cikánský politik z řad španělských socialistů, a dvě mladé ženy s praxí v médiích a na úřadech z kandidátek pravicových a centristických liberálů z Maďarska, to jsou dosud jediní Romové, kteří se v EP objevili.

Následující text se snaží zmapovat aktivity těchto tří cikánských poslanců v EP a zároveň zjistit, do jaké míry jejich příslušnost k různým parlamentním frakcím EP ovlivňovala jejich úhel pohledu na romskou problematiku. Na rozdíl od mnohem početnějších romských aktivistů a politiků, kterých v Evropě přibývá v místní a ojediněle i národní politice a především v médiích, museli tito tři úspěšní romští kandidáti do EP vyvinout dlouhodobě úsilí, projít jistou praxí a nasbírat mnohé zkušenosti. Politickou dráhu začínali ovšem v celkem tolerantním prostředí jim nakloněných neromských stran, na jejichž kandidátkách byli do EP vyneseni kvůli výhodnému umístění na volebních listinách, což je běžný způsob pronikání Romů do politiky. Být jako Rom zvolen s programem pro Romy romskými hlasy je z mnoha důvodů zatím nemožné, proto je vazba na některou z vlivnějších neromských stran pro romského politika nezbytná. Gádžovské straně poskytuje vzdělaný Rom či Romka jistou exotičnost a s tím spojenou atraktivitu pro liberálně a multikulturně zaměřené neromské voliče ve větších městech. „Bílé“ strany tak – někdy jen kvůli pouhému oslovení příznivců multikulturalismu a jindy kvůli skutečnému zájmu o získání zkušeného romského aktivisty – mají sklon tolerovat širší názorové rozpětí svých romských, pro ně vzácných kandidátů nebo i jejich předchozí angažmá na kandidátkách svých politických konkurentů. Navíc vzhled neromských stran do romské problematiky bývá někdy jen povrchní, tudíž v ní získaný zkušený romský aktivista může jako specialista na menšinovou problematiku snadno najít prostor otevřený pro své názory, byť se ideově s linií strany třeba úplně nepřekrývají. Určitá výhodnost vazby neromská strana – romský aktivista platí oboustranně. Část romských aktivistů bez větších problémů – a opět jak z čistě kariérních důvodů, tak jindy kvůli upřímně míněné snaze zapojit se do řešení palčivých problémů – oslovuje sama postupně různé, vzájemně soupeřící neromské strany s cílem za ně kandidovat, když předtím selhaly jejich snahy vybudovat čistě romská marginální uskupení nebo předchozí kandidatura.⁵

⁵ Viz příklady osob z české romské politické scény s rozmanitou motivací a přínosem:

Emil Ščuka – postupně OF-ROI, jednání s ODS, kandidatura za Nezávislé.

Ivan Veselý – člen OF-ROI, kandidatura za Nezávislé, jednání s US a s KSČM.

Autor tedy na začátku textu vyslovuje s oporou v předchozích částech textu hypotézu, že ani v případě romských europoslanců nebude hrát odlišnost socialistického, konzervativního/křesťansko-demokratického a liberálního prostředí v jejich praxi významnější roli.

Juan de Dios Ramírez Heredia (Španělsko, 1986-1999, Strana evropských socialistů)

Jako vůbec první romský poslanec vstoupil do EP za Španělskou socialistickou dělnickou stranu (PSOE) Juan de Dios Ramírez Heredia ze Španělska. Narodil se roku 1942. V EP, v němž působil v období 1986-1999 v rámci socialistické frakce, se angažoval ve Výboru pro mládež, kulturu, vzdělání, informace a sport, Výboru pro právní záležitosti a práva občanů a Výboru pro občanské svobody a vnitřní záležitosti. Podílel se také na činnosti evropských institucí zabývajících se rasismem. (Ramirez Heredia, Juan de Dios, dále též text Juan de Dios Ramírez Heredia).

Do EP přišel už se zkušenostmi z domácí politiky. V letech 1977-87 působil ve španělském parlamentu, pracoval zde v komisi pro kulturu a komisi pro rozhlas a televizi, profiloval se jako odborník na romskou historii. Angažoval se jako právník, novinář a učitel, působil jako dobrý řečník, reprezentoval Španělsko v Evropském centru pro monitorování rasismu a xenofobie. Napsal několik knih o sociálních záležitostech a o romském jazyku a gramatice. Roku 1996 založil a pak předsedal Romské unii, španělské federaci cikánských iniciativ. (Biografía, Navarro, 18. 4. 2005).

Europoslanec Heredia se podílel na organizaci setkání asi 250 romských předáků z celé západní Evropy v květnu 1994 v Seville. Fórum ovšem zahrnovalo také představitele irských „travellerů“, kteří jsou „bílí“, ale stejně jako někteří Cikáni kočují, a jako pozorovatelé přijeli též Romové z bývalé Jugoslávie a Rumunska. Fórum projednávalo otázky rasismu a intolerance, školství, a (na romské komunity poněkud převratně⁶) se zabývalo rolí cikánských žen. Minutu ticha za romské oběti holocaustu zde doplnily referáty o současných romských obětech tehdy

Ladislav Body – člen KSČ, Levého bloku, jednání s KDU-ČSL.

Karel Holomek – člen OH, jednání s ČSSD, kandidatura za Moravskou demokratickou stranu a Hnutí samosprávné Moravy a Slezska.

Monika Horáková – členka US, kandidatura za SNK-ED.

Zdeněk Guži – kandidatura za KDU-ČSL, pak za Stranu za životní jistoty.

Ladislav Suchánek – kandidatura za Stranu za životní jistoty, pak člen ČSSD.

Štefan Ličartovský – předseda ROI, vyjednávání s ultrapravicovou Národně demokratickou stranou (!!).

⁶ Ženám je v určitých romských komunitách vlivem některých přetrvávajících kastovních tradic přiřčena často role bytostí silně podřízených mužům.

probíhající války v nástupnických státech Jugoslávie. (International Herald Tribune, May 26, 1994).

V půli 90. let se první romský europoslanec snažil napomoci tomu, aby nevymizel romský dialekt Romano-Kalo. Koordinoval proto činnost Romského institutu v Barceloně, jenž pracoval na udržení romské identity. Projekty Romského institutu měly za cíl povzbudit učitele k výuce romské kultury a částečně usilovaly též o výuku dospělých. Institut se měl rovněž věnovat výzkumu dialektu Romano-Kalo a hodlal publikovat a rozšiřovat vzdělávací materiály. Mezi své cíle zahrnoval pořádání konferencí cikánských učitelů a učitelek, vzájemná setkání zkušených romských lingvistů ze Španělska, jižní Francie a z Portugalska. Konkrétní očekávaný výsledek institutu měl vyústit v sestavení týmu 25 učitelů, většinou Cikánů, kteří ustaví výzkumnou skupinu, dále v produkci vzdělávacích materiálů a rozvoji vlastní internetové sítě institutu. Jedna ze sekcí na internetových stránkách institutu měla fungovat pouze v romštině. (Aprender...).

Nejen jako poslanec EP, ale též jako předseda španělské Romské unie svolal Heredia na listopad 1997 vůbec 1. evropský kongres cikánské mládeže do Barcelony. Očekával, že se ho zúčastní, jak doslova uváděl, asi 300 Romů/Cikánů mezi 16-30 lety. Jednat se mělo katalánsky, španělsky, anglicky, francouzsky a romsky, závěr kongresu byl vyhrazen romské hudbě, tanci a zpěvu. Setkání sponzorovala Evropská komise (EK) a regionální vláda Katalánska. (Unión Romaní...).

V dalších volbách do EP roku 2004 kandidoval za PSOE znovu, ovšem tentokrát skoro na úplně posledním, 51. nevolitelném místě. (Ellecciones Europeas, 10-13 de Junio).

Pokud jde o Herediovy současné názory na romskou problematiku, shrnul je obsírně – to už jako exposlanec – v dubnu 2005 v rozhovoru pro časopis Café Babel. Zde uvedl, že vstup středo- a východoevropských zemí do EU radikálně proměnil starou romskou komunitu v Evropě. Největší vliv Romů Heredia cítil ne v západní Evropě, ale v nových členských státech EU. Uvedl, že i dnes žijí Romové někde v Evropě na úplném dně a pád východoevropských režimů pro ně nepřinesl žádnou ekonomickou výhodu. Ocenil metodu dvojjazyčného základního vzdělávání v tom, že poskytuje Cikánům vzdělání na úrovni ostatních občanů a zároveň uznává ojedinečnost romské lidové kultury. Podle Heredií ale vzdělání potřebuje být zacíleno rovněž tak, aby i neromové uznali, že koexistují s kulturou, která musí být respektována.

Integrace Romů ve Španělsku v posledních 25 letech přinesla podle bývalého poslance EP mnoho změn, ale zůstává mnoho výzev – efektivní vzdělávání romských dětí, individuální a kolektivní práva romských žen, vytváření sítě romských organizací, zlepšení situace romských ghett, znovuoobnovení romských zvyků, tradic a jazyka. Vyjádřil naději, že vývojem podobným

integraci Romů ve Španělsku mohou projít i státy východní Evropy. Někdejší cikánský europoslanec vyjádřil důvěru ve schopnosti a úsilí romských lídrů východní Evropy. Kritizoval, že v EP je málo romských poslanců a že ve Španělsku s 600 000 Romy nepůsobí ani jediný romský ministr či senátor. Budoucnost Romů bude přitom podle Heredii záviset na tom, jak dokážou ovlivnit politicko-rozhodovací proces. Stavět se na odpor tomu, aby se rozplynuli, to je podle Heredii jediná cesta vhodná pro Romy. Rozhovor zakončil romský předák vyznáním: „*Jedna věc je zřejmá: Političtí vůdci přijdou a odejdou. Vlády přijdou a odejdou. Ale my jsme a vždy zůstaneme Cikáni.*“ (Navarro, 18. 4. 2005).

Livia Járókaová (Maďarsko, 2004-, Evropská lidová strana-Evropští demokraté)

Další Rom se dostal do EP až v červnu 2004. Livia Járókaová, třicetiletá maďarská Romka z hudebnické rodiny, byla zvolena z 8. místa kandidátky tehdy v Maďarsku opozičního Svazu mladých demokratů – Maďarské občanské strany (Fidesz-MPP), který získal 47,41 % hlasů. I přes své pravicově liberální zaměření Fidesz-MPP fungoval v EP jako součást křesťansko-demokratické a konzervativní frakce Evropská lidová strana – Evropští demokraté (EPP-ED).

Poslankyně pracovala dříve jako antropoložka a moderátorka romského Rádia C. (Romea, 14. 6. 2004). Uváděla, že její matka je Židovka, otec Rom. Pracovala v Budapešti, pak v Británii vystudovala antropologii se zaměřením na romské záležitosti a kulturu. (Radio Free Roma, Livia Járóka).

Ihned po svém zvolení se těšila pozornosti médií. V nich vyjádřila Járókaová nelibost nad tím, že před rozšířením EU byli Romové z nových členských zemí chápáni jako nebezpečí a že pro mnoho občanů EU pod vlivem mediální hysterie představovali lidi, kteří se jen chtějí dostat na Západ kvůli sociálním dávkám. Vnímání Romů v EU by se podle ní mohlo výrazně zlepšit v roce 2007 po připojení Bulharska a Rumunska, kde žije početná romská populace. (Lidové noviny, 15. 6. 2004).

V červenci 2004 v časopise EUobserver Járókaová prohlásila, že ohledně Romů vyvíjí Brusel žádoucí tlak na nové členské země, ale sám nic konkrétního neudělal. Járókaová se označila za zástupkyni devíti milionů Romů, žijících většinou v zemích střední a východní Evropy, přistoupivších k EU 1. května 2004. Žijí často v bídě, ve špatných domech, jsou nezaměstnaní, nemají dobrý přístup ke zdravotní péči a jsou diskriminováni a EU romskou otázku řešila podle Járókaové dosud povrchně. „*Nové členské země přistoupily na přání Bruselu a formálně přijaly antidiskriminační legislativu, avšak Romové výsledky nepocítují... Je důležité, aby EU vytvořila úřad, který by monitoroval situaci. Měl by to být jakýsi Hlavní romský úřad na nejvyšší úrovni EU, uvnitř*

Evropské komise“, vyzvala Járókaová. EU považovala romská politička za jedinečnou instituci, která může uskutečnit velké programy a poskytnout na ně finanční prostředky, protože národní orgány měly příležitost, ale selhaly. „*Chci být více než bezkrou romskou tváří v parlamentu*“, načrtla svoji koncepci poslankyně. (Romea, 29. 7. 2004).

V EP se postupně zapojila do práce Výboru pro ženská práva a rovnost pohlaví, kde organizovala slyšení pro romské ženy z celé Evropy. Uvedla, že kromě části její křesťansko-demokratické a konzervativní frakce s ní budou v EP spolupracovat ohledně Romů též někteří liberálové a socialisté. Járókaová vyhlásila ochotu kooperovat s těmi, kteří se přidají kvůli svému srdci a s profesionálními znalostmi raději než s těmi, kteří praktikují „etno-byznys“ či jen kosmetické úpravy. (Central European University). Už srpnu 2004 navštívila Řecko, kde se zajímala o vystěhování Romů z okolí olympijského stadionu. „*Romové v Řecku jsou na tom spolu s Romy v Bulharsku nejhůře z evropských zemí, které jsem dosud navštívila*“, zhodnotila a oznámila úmysl sejít se s řeckými europoslanci a doporučit jim, aby se víc zajímali o své Romy. (Romea, 10. 8. 2004).

Svá předsevzetí v EP Járókaová charakterizovala následovně: „*Jsem poměrně sociálně citlivá, spíš skromná, vlastnosti lídrů jsou mi cizí... A právě v tom se musím změnit, prostě být víc dravá... Vedle otevřených bojů je třeba systematicky lobovat. Do toho spadá i umění vybudovat a udržovat i neformální vztahy... Už teď mě Romové hledají, mám hodně vzkazů. Lidé mají bobužel velké, až přehnané naděje nebo iluze o moci europoslance... Romská tematika je navíc natolik nová a není centrální, že ji bude dost těžké protlačit... Je taky velice důležité – a tomu nepřekáží ani pomalá byrokracie EU – mobilizovat romské komunity k jistým změnám, což dosud nebylo možné... Podle mého názoru moje členství v EP pomůže formulovat a projevit náš hlas, hlas Romů... Pokud jde o Evropské romské fórum⁷, ta myšlenka už zraje dlouho. Myslím si, že situace není zatím dost zralá na fórum... I proto, že delegované fórum nebude mít dost silnou legitimitu a tento nedostatek zatím nemůžeme nahlásit odborností... Myslím si, že já jsem jenom hlas – hlas všech těch civilních, stranicko-politických a vládních organizací, jejichž zástupci jsou schopni sednout si se mnou a s ostatními ke jednomu stolu.*“ (Romano Vodi č. 7-8/2004).

Na podzim 2004 Járókaová uvedla, že Romové potřebují rovnoprávný přístup ohledně vzdělání, nezaměstnanosti, bydlení a zdraví, což nejsou speciálně romské záležitosti, ale patří k sociálnímu a lidskoprávnímu diskurzu. Peníze by měly být použity na pomoc dnu chudé třetiny

⁷ Tato snaha evropských institucí z posledních let vytvořit reprezentativní romský orgán na úrovni Evropy již přinesla výsledek v podobě Evropského fóra Romů a Travellerů (ERTF), jenž se však potýká s potížemi jako je slabý mandát reprezentovat širší romské vrstvy a střety zájmů různých velkorodin uvnitř ERTF. Více na <http://www.ertf.org>.

společnosti, z níž část tvoří Romové. Ale romská identita, kultura, reprezentace a diskriminace jsou specificky romské a měly by být řešeny odděleně, což by však Romy nemělo znovu ghettoizovat. Ne všichni Romové jsou chudí, ale diskriminaci čelí všichni, uváděla poslankyně. Peníze na Romy jsou podle ní vydávány, ale ztrácejí se, a tak vzniká propast mezi „papírovou prací“ a realitou. Romská poslankyně si stěžovala, že Evropská komise (EK) má nedostatek kontrolorů romského původu, kteří by především rozuměli romským záležitostem. Mezi komisí a národními vládami se tak odehrává manipulativní hra. Na otázku, co menšiny mohou a měly by dělat samy pro sebe, odpověděla: „*Nemyslím si, že by vůbec kdy nastal problém, že by Romové nechtěli vzdělávat své děti nebo pracovat... Zdá se, že moc, která jim znemožňuje přístup k práci, zdraví, bydlení a vzdělání je silnější než nějaký druh sebeprezentativního programu. Tato moc je diskriminace. Nikdo a nic na romské straně to nemůže změnit. Tato situace má velmi málo co dělat s Romy samotnými. Podívejte se na poslední období. Romové nebyli kvalifikovaní dělníci v komunismu, nebyli připuštěni na univerzity či do společenského života většinové společnosti. Není překvapení, že máme problémy... Poslední věc, na kterou myslí lidé, když zápasí s každodenními problémy jako topení, ošacení a jídlo, je jak bojovat proti statu quo.*“ (Local Governance Brief, Autumn 2004, s. 6-7).

Když se v září 2004 konalo slyšení ve výboru EP pro ženská práva a rovnost příležitostí, vyvedla Járókaová z míry nominovaného českého komisaře Vladimíra Špidlu dotazem na nucené sterilizace Romek v Česku. „*To se nedělo a neděje. Kdo to tvrdí, neví, o čem mluví,*“ ohradil se Špidla s tím, že na rozdíl od jiných zemí jsou čeští Romové vesměs gramotní a problémy související s touto menšinou přesahují české hranice. „*Věřím, že pan Špidla bude v debatě o této otázce otevřenější, než byla jeho vláda,*“ reagovala romská poslankyně. (Romea, 29. 9. 2004).

Járókaová začala vzápětí v EP koordinovat pracovní skupinu EPP-ED pro Romy, zřízenou z iniciativy někdejšího ministerského předsedy Maďarska Viktora Orbána. (EPP-ED Highlights, 6. – 10. 12. 2004).

Začátkem roku 2005 znovu kritizovala způsob financování proromských projektů. Podle ní v letech 2002–2003 vlády zemí EU odčerpaly hlavně z fondů PHARE na romskou problematiku 77 milionů eur, ale Romové většinou žádné konkrétní výsledky nepocítili. Členské státy se podle europoslankyně snaží EK pouze prezentovat a slibovat věci, které znějí pro EK přijatelně. To chtěla poslankyně změnit zavedením monitoringu, který by nevycházel ze samotných členských států, ale z vnějšku. Jak Járókaová dále vysvětlila, vstoupila do skupiny pro antirasismus a rozmanitost při EP, aby romské hnutí nezůstalo oddělené od hlavního proudu lidskoprávního diskursu, protože potřebuje pomoc neromských institucí.

Věnovala se též vlivu sdělovacích prostředků. Kritizovala „institucionální rasismus“ v západních i východních médiích. Podle ní pouze instituce tak mocné jako EK mají schopnost zastavit protiromské nálady nejen v médiích, ale i v každodenním lidském uvažování. Romové jsou vyloučeni z většinových médií, což znemožňuje televizím i rádiím, aby ukazovaly každodenní realitu romského života. Jakmile bude více Romů ve sdělovacích prostředcích, dostane se lidem pravdivějšího obrazu o Romech, uvedla romská poslankyně. Média mohou být pro neromy jediným prostředkem, jehož prostřednictvím mohou pochopit, že Romové jsou stejní, mohou demystifikovat mlhu, která Romy zahaluje. Výhradně romská média dávají Romům šanci získat profesionální školení, ale pro Romy by podle Járókaové bylo lepší, pokud by mohli pracovat ve většinových médiích jako experti. (Romano hangos č. 1, 27. 1. 2005, s. 1, 4-5).

V březnu 2005 Járókaová spolu s další poslankyní EP, Holanďankou Els De Groen, jednala s makedonským prezidentem Branko Crvenkovskim a ministerským předsedou Vlado Buckovskim, s parlamentními činiteli aj. o vládních plánech zlepšit situaci Romů v Makedonii. Po schůzce Járókaová uvedla, že podporuje integraci Makedonie do EU, ale tato integrace musí být doprovázena paralelním úsilím státu integrovat svoji vlastní romskou populaci a Makedonie by měla vést lepší dialog s romskými politickými stranami. (Dženo, 8. 3. 2005).

Pod záštitou romské europoslankyně vznikla též iniciativa, při níž frakce EPP-ED nabídla romským studentům a aktivistům v EP stáž, při níž by dva měsíce pracovali v poslaneckých kancelářích EP. Program měl napomoci vytvoření romské elity s kvalifikací pro vstup do místní či evropské politiky. (Romea, 4. 4. 2005).

Járókaová společně s další romskou poslankyní z Maďarska Viktoriou Mohácsiovou, která se do EP dostala v prosinci 2004, začala pracovat též v Romském fóru EP. To vzniklo začátkem roku 2005 s cílem prosadit a udržet romskou tematiku v agendě EP a zahrnovalo řadu dalších poslanců EP, nevládních organizací atd. (Activities...).

Po necelém roce působení v EU Járókaová provedla menší bilanci a zamýšlela se nad budoucností proromské politiky. Na začátku své dráhy v EP si podle svých slov naivně myslela, že když je romská problematika významná celoevropská záležitost, lidé ve všech stranách se budou Romy zabývat. Místo toho poznala, že diskuse o Romech budou trvat 10 let bez čerstvých myšlenek, s malou zainteresovaností Romů a slabou kooperací s lidskoprávními organizacemi. Politici se podle Járókaové věnují romským záležitostem ne systematicky, ale podle mediální přitažlivosti. Reálná práce zůstává nedostatečná, pokrok bude pomalý a pozitivní změny nepřijdou brzy. Proto Járókaová změnila strategii, přistupovala k lidem diferencovaně a udělala nová spojení. Podle ní též v západní Evropě žije asi polovina Romů v naprosto

segregovaných oblastech, v romských sídlištích bez vody, elektřiny, plynu, mimo dosah lékařů a policie. Járókaová považovala upozorňování na horší situaci Romů ve východní Evropě ve srovnání s Evropou západní za nedorozumění. Podle ní se Romové v Řecku, Španělsku a Portugalsku nacházeli ve stejných podmínkách jako Romové ve východní Evropě.

Politici v Evropě jsou podle poslankyně zatíženi stereotypním a nereálným pohledem na Romy, přitahuje je jistá exotičnost s Romy spojená a rádi se angažují v záležitostech romské kultury, ale nerozumí tomu, co to znamená být Rom v Evropě roku 2005. Vědecká data a znalosti v míře, v jaké jsou nyní k dispozici, nejsou dost silná na to, aby rozrušila všechny staré stereotypy cirkulující v politice a každodenním životě. Nedostatek znalostí podle Járókaové neumožňuje efektivní politiku ohledně Romů, a tak zatím společnost nedokáže říct, jestli upřednostnit vyrovnávací akci, začlenění do většinové společnosti nebo cílenou práci. Existence antidiskriminačního práva podle ní automaticky nezaručuje, že Romové nebudou v reálném životě opět diskriminováni. (Equal Voices, Issue 16, 2005).

Viktória Mohácsiová (Maďarsko, 2004-, Aliance liberálů a demokratů pro Evropu)

Další Romkou, která zasedla v EP, se 1. prosince 2004 stala Viktória Mohácsiová z Maďarska. Lídr kandidátky Svobodných demokratů (SDS), liberální středové strany vládnoucí v roce 2004 společně s Maďarskou socialistickou stranou, primátor Budapešti Gábor Demszky, jí v říjnu 2004 předal svůj mandát. Odpověděl tak mj. na kritiku, že chce být zároveň primátorem i europoslancem. Devětadvacetiletá Mohácsiová stála na kandidátce liberálů na třetím místě, ale ti v eurovolbách získali v EP pouze dvě křesla. Mohácsiová před zvolením pracovala na maďarském ministerstvu školství, kde měla na starosti vzdělávání romských dětí. (Romea, 17. 6. 2004). Mohácsiová se narodila roku 1975 v Berettyóújfalu, vystudovala zde gymnázium, pak filozofickou fakultu na univerzitě v Budapešti, obor komunikace. Působila např. jako moderátorka holandského dokumentárního cyklu Boom Film a v poradním výboru pro právní ochranu Romů a hromadné sdělovací prostředky Sorosovy nadace. (Viktória Mohácsi). Pracovala jako editorka a moderátorka romského programu maďarské státní televize Patrin. Stala se tak první romskou moderátorkou, která se na obrazovce této televize objevila.

V EP se angažovala ve Výboru pro právní záležitosti a začlenila se do skupiny Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE), složené z poslanců Evropské liberální, demokratické a reformní strany (ELDR) a Evropské demokratické strany (EDP). (Romea, 17. 2. 2005, Biography). ALDE na popud Mohácsiové připravila v EP na 27.-28. dubna 2005 debatu o problémech evropských Romů. Mohácsiová zároveň navrhla, aby se 8. duben stal Evropským

dnem Romů, aby se tak zvýšilo povědomí veřejnosti o ekonomickém a sociálním vyloučení Romů v Evropě. 8. duben byl přitom už od roku 1971 uznáván Mezinárodní romskou unií (IRU) jako celosvětový den Romů, podle Mohácsiové ale mimo romskou komunitu toto datum znal jen málokdo. Návrh europoslankyně z ALDE ovšem odsoudil viceprezident parlamentu IRU Dragoljub Ackovič kvůli jisté degradaci již zavedeného, celosvětového dne Romů pouze na den celoevropský. (Romea, 17. 3. 2005).

Koncem dubna 2005 Mohácsiová (ALDE) a Járókaová (EPP-ED) s Čechem Milanem Horáčkem z frakce Zelení – Evropská svobodná aliance (G-EFA) a několika dalšími europoslanci převážně z řad levice předložili ke schválení Usnesení EP o situaci Romů v EU. Uváděli v něm mj., že *„12–25 milionů Romů žijících v Evropě, z nichž 7–9 milionů jsou občany EU, je rasově diskriminováno a často trpí strukturální diskriminací, chudobou a sociálním vyloučením a také diskriminací na základě pohlaví, věku, postižení a sexuální orientace“*, že *„je nezbytné okamžitě odstranit pokračující násilné trendy rasismu a rasové diskriminace Romů“* a že *„jakékoli nepotrestání rasistických útoků, nenávislných řečnických projevů, fyzických útoků extremistických skupin, nezákonných vystěhování a policejního násilí motivovaných anticiganismem a romafobií se významně podílí na oslabování úlohy práva a demokracie a vede k podpoře opakování takovýchto zločinů“*. Proto *„žádá rozhodnou akci k vymýcení tohoto jednání“*. Prohlášení též připomíná, *„že romský holokaust (porajmos), stejně jako závažnost zločinů nacistů směřujících k vyblazení Romů v Evropě, si zaslouží plné uznání, a vyzývá v tomto ohledu Komisi a příslušné orgány, aby podnikly všechny nezbytné kroky, aby byla z místa dřívějšího koncentračního tábora v Letech u Písku odstraněna prasečí farma a aby zde byl vystavěn vhodný památník“*.⁸ Usnesení lituje, že Romové nejsou i nadále dostatečně zastoupeni ve vládních strukturách a veřejné správě členských států a kandidátských zemí, v nichž tvoří významnou část populace, a uznává, že je nutné zajistit účinnou účast Romů na politickém životě, zejména pokud jde o rozhodnutí týkající se romských komunit. Text uváděl, že v mnoha státech jsou policie a jiné orgány trestní spravedlnosti protiromsky zaměřeny, Romové jsou obvykle diskriminováni při poskytování zdravotní péče a sociálního zabezpečení, a vyskytly se i případy segregace na porodních odděleních a sterilizace Romek bez jejich poučeného souhlasu. Romové také žijí v nehygienických podmínkách neodpovídajících normám, přetrvává ghetoizace, a Romům je obvykle zabraňováno odstěhovat se z takových sídlišť. Ve stávajících vzdělávacích systémech existuje v několika členských státech

⁸ Formulaci o koncentračním táboře Lety prosadil do textu právě Milan Horáček z německých Zelených, dlouhá léta spolupracující s Ústřední radou německých Sintů a Romů a angažovaný v záležitostech týkajících se českých Romů nejen v kauze Lety, ale též při potírání dětské prostituce v česko-německém pohraničí. Více na http://www.milan-horacek.de/cms/default/rubrik/5/5451.milanhoracek_de.htm.

podle dokumentu rasová segregace, která vede k výuce romských dětí buď v oddělených třídách s nižšími standardy, nebo ve třídách pro mentálně postižené. S ohledem na problémy, které mají Romové s plným uznáním své kultury, prohlášení lituje skutečnosti, že ve většině členských států a kandidátských zemí jsou v programech hlavních médií Romové nadále nedostatečně zastoupeni a zároveň je posilován negativní obraz romských občanů prostřednictvím novinových článků, televizního a rozhlasového vysílání.

Proto dokument vyzývá Radu, Komisi, členské státy a kandidátské země, aby zvážily uznání Romů za evropskou menšinu, a dále pak vyzývá tytéž adresáty, aby veřejně přijali opatření pro boj s anticikanismem/romofobií ve všech podobách, na úrovni místní, národní, regionální nebo na úrovni EU. Měl by též být cíleně potírán anticikanismus/romofobie, rasová diskriminace a související netolerance, ať už přímá nebo nepřímá, ve všech oblastech veřejného života. Členské a kandidátské země EU by měly rozvinout strategii pro lepší zapojení Romů do voleb, jako voličů i kandidátů, a to na všech úrovních, stejně jako zajistit stejná sociální a politická práva přistěhovalcům romského původu. Ve státech, v nichž jsou romské děti izolovány od svých vrstevníků do škol pro mentálně postižené nebo umístovány do zvláštních tříd, by měly zajistit volný přístup romských dětí ke kvalitnímu vzdělávání, zabránit růstu antiromských nálad mezi ostatními dětmi a zavést zvláštní stipendijní a vzdělávací programy pro znevýhodněné romské studenty. Deklarace vyzývá státy, aby „*zamezily všem diskriminačním praktikám, především segregaci Romů na porodních odděleních a předcházele praktikám sterilizace romských žen bez jejich souhlasu*“. Vytváření ghet v Evropě je nepřijatelné a autoři deklarace vyzývají členské státy, „*aby bojovaly proti diskriminačním praktikám v oblasti bydlení a pomáhaly jednotlivcům z řad Romů při hledání jiného, hygienického bydlení*“. Mělo by být též zajištěno, že v případě programů financování zaměřených na Romy budou do jejich vytváření, uplatňování a monitorování zapojeni Romové, že Romové budou vtaženi do politiky, do občanských organizací atd. a jejich integrace se dostane do programů politických stran. Anticikanismu/romofobii v Evropě má být věnována potřebná pozornost a na monitorování rasového násilí a poškozování lidských práv Romů vyčleněny potřebné prostředky. (Evropský parlament, 25. 4. 2005).

Pro tuto rezoluci hlasovalo 497 poslanců EP, proti bylo 25, 30 se hlasování zdrželo. (European Parliament, April 2005).

Mohácsiová též 13.-14. května 2005 vystoupila s Horáčkem na pietním aktu v bývalém českém koncentračním táboře pro Romy v Letech a na semináři o menšinové politice v zemích EU, organizovaném mj. Výborem pro odškodnění romského holocaustu a Nadací Heinricha Bölla (Romea, 9. 5. 2005).

V létě 2005 poslankyně hovořila o důvodech své kandidatury do EP. Jak uvedla, kandidovala kvůli nespokojenosti se způsobem řešení záležitostí Romů v Evropě. Kolegové Mohácsiové z ALDE si o ní zpočátku podle jejích slov mysleli, že přišla s novými tématy, které budou konkurovat dalším důležitým okruhům – lidským právům, ekonomické svobodě a sociální spravedlnosti. Pak porozuměli, že romská tematika s tím vším souvisí. Že je o záležitostech spojených Romů slyšet především z bývalých postkomunistických zemí, zdůvodnila Mohácsiová tak, že v těchto státech je více nevládních organizací sledujících situaci Romů. Diskriminace však podle ní působí jak ve východní, tak v západní Evropě. Některé programy zaměřené na zaměstnanost Romů jsou drahé, aniž by přinesly jakákoliv pracovní místa pro Romy. Podle ní je nejlepším způsobem ustoupit od speciálních programů pro Romy a místo nich zabezpečit pro Romy hledající zaměstnání rovné příležitosti. Mohácsiová spatřovala kořeny problémů v rozšířených protiromských předsudcích a diskriminaci. Jen porážka diskriminace může zlepšit situaci – tedy neoddělovat Romy a neromy ve školách, ale zabezpečit Romům přístup do normálního vzdělávacího systému a znovu přehodnotit romské děti poslané do zvláštních škol.

Jedinou nadějí pro evropské Romy spatřovala druhá romská poslankyně v tlaku EU na jednotlivé národní vlády. Ocenila fakt, že při posledních výzkumech v Maďarsku Romové odpovídali, že se cítí víc občany Evropy než Maďarska. Z toho Mohácsiová vyvodila, že Romové po svých zkušenostech ztratili důvěru v národní vlády a budou pyšnými občany Evropy. (Equal Voices, Issue 16, 2005).

Na podzim 2005 v rozhovoru pro evropské liberály Mohácsiová mj. uvedla: „*Zatímco ostatní menšiny mají muzea, výstavy a publikují ve svých jazycích, Romové nemají nic... V SRN bylo ze všech dětí, které byly prohlášeny za mentálně postižené, 80 % Romů. Řekla bych, že obecně v celé Evropě je 60 % romských dětí ve školách segregováno a dosahují velmi nízké kvality vzdělání. Neučí se cizí jazyky a nemají přístup k počítačům... Zbořila bych všechna ghetta v Maďarsku, protože mnohem víc bude stát je opravit, než vytvořit pro Romy nové bydlení. Pro zabezpečení romských občanů, kteří žijí sami bez příbuzných, navrhuji jejich přemístění do center měst...*“ (Liberální listy č. 9, 20. 9. 2005, s. 8).

Závěr: Romský obsah nad stranickou formou

I když tři romští europoslanci náleží ke vzájemně odlišným parlamentním frakcím EP jako jsou PES, EPP-ED a ALDE, převažují u Heredií, Járókaové a Mohácsiové nad rozdíly společné priority a přístupy k romské tematice. Vyplynávají z jejich příslušnosti k té části romské elity, jež se snaží vystupovat na obhajobu lidí jí kulturně a společensky poměrně vzdálených, s nimiž však cítí sounáležitost s ohledem na společný původ, minulost a jejich současný nelehký

úděl, zatímco příslušnost k té které gádžovské straně či parlamentní frakci a z toho vyplývající ideologická diference je druhořadá. Jako Romové se Herediá, Járókaová a Mohácsiová logicky soustředí převážně na určitou výšeť jim blízkých politických otázek z oblasti sociální, kulturní, „lidskoprávní“ a vzdělanostní.

U všech tří se vyskytuje silná kritičnost k neromským institucím, úřadům, společnosti a politikům, od nichž souběžně očekávají radikální změnu přístupu, zlepšení situace cikánské menšiny a angažují se v nich za tímto účelem. Zároveň – což je pro většinu romských elit příznačné – u romských europoslanců neobjevíme příliš kritičnosti k některým rysům části romské menšiny, jakoby se ani jen z malé části nedokázala přičinit o změnu sama, byla spíše pasivním utlačovaným subjektem, jemuž musí být zvenčí pomoci a nemusela se příliš měnit. Hluboce na ně působí jakýsi mezi Romy zakořeněný, částečně pravdivý, z části však jednostranně zaměřený „trpitelský mýtus“. Jakkoli je samozřejmě na straně neromů mnohem větší díl zodpovědnosti – ano, i za genocidu Romů srovnatelnou s holocaustem Židů – a v současnosti především ekomických možností situaci Romů změnit, úplná jednostrannost přístupu „stále jste obětí“ místo „do změny své situace se částečně musíte zapojit“ jakoby snímala z některých vrstev Romů spoluzodpovědnost a zrazovala je tak od aktivity.

Vliv všech tří cikánských poslanců lze odhadnout na úzkou vrstvu vzdělanějších Romů, sledujících média, a na řádově mnohem početnější obec neromských lidskoprávních aktivistů, intelektuálů, vládních úředníků atd. K navazování kontaktů a zpětných vazeb s těmi, o něž jde především – s nejpočetnější a romské elitě nejvzdálenější vrstvou Cikánů z ghett a táborů –, sloužily poslancům návštěvy romských komunit po Evropě a zvaní některých romských předáků do sídla EP k diskusím o místní situaci.

U socialisty Heredií z pohledu neroma zaujme, že se angažoval ani ne tak v sociálních záležitostech, ale hlavně v otázkách kulturní emancipace Cikánů a obrozování jejich jazyka. U Heredií, jako zkušeného politika působícího ve Španělsku, zemi s delší demokratickou tradicí než má východní Evropa, také upoutá, že považoval oblast do roku 1989 izolované a následkem toho pak politicky nezralé střední a východní Evropy za prostor, kde Romové mají větší vliv než na Západě, a že dokonce vyjádřil důvěru ve schopnosti romských lídrů z východoevropských zemí.

Járókaová, zvolená za pravicové liberály, včleněná ovšem do konzervativní/křesťansko-demokratické frakce EP, vykazovala mnohdy jednostranný radikalismus (typu „všichni Romové čelí diskriminaci a sami nic nezmění, jejich špatný obraz utváří média“), silný důraz na sociální otázky, protibyrokratickou kritičnost evropských institucí a zároveň zájem na širší spolupráci romských iniciativ s neromským nevládním sektorem. Cenný se jeví její postřeh – stojící

v rozporu s rozšířeným názorem přisuzujícím většinu zodpovědnosti za degradaci Romů komunistickému sociálnímu inženýrství – že Romové v Řecku, Španělsku a Portugalsku jsou na tom stejně jako ve východní Evropě. Po roce působení v EP se dalo u Járókaové vyzorovat více realismu až skepse.

S Mohácsiovou, zvolenou za centristické liberály, také souvisely některé radikální či jednostranné proklamace, v souladu s její stranickou frakcí bylo její evropanství. I Mohácsiová v souvislosti s velkým podílem Romů ve zvláštních školách v SRN zaznamenala fakt, že situace Romů na Západě někdy nemusí být automaticky lepší než na Východě.

I přes některé výše popsané slabiny znamená pozvolné pronikání Romů do politiky včetně politiky evropské způsob, jak konfrontovat různé pohledy a přístupy k řešení romsko-gádžovského soužití, jak korigovat některé stereotypy a vnášet pohledy nové. Na určitou část Romů mohou působit jako příklad a hlavně zlepšují image romské/cikánské menšiny v očích gádžovské většiny. V tom sehráli a sehrávají Heredia, Járókaová a Mohácsiová neocenitelnou úlohu a v současné počáteční fázi vstupu Romů do politiky na nějakém výrazném ideologickém souladu jejich aktivit se zaměřením jejich poslanecké frakce ani tolik nezáleží. Žádoucí by bylo, aby i další strany ve větší míře umísťovaly na volitelná místa seriózní romské osobnosti, které už nabraly zkušenosti a osvědčily se v národní politice, na poli lidských práv, ve školství, médiích atd.

Do jaké míry se podařilo současným romským poslankyním uvést různá předsevzetí do praxe, které své přístupy zkorigovaly a jaké se osvědčily, čím europoslankyně rozrušily některé byrokratické návyky evropských institucí a zdali se jejich postoje poněkud více vzájemně konfrontovaly a „zarovnalý“ podle stranické příslušnosti, o tom by mnohem lépe vypovídal text vytvořený v roce 2009, po uplynutí tohoto volebního období EP. Prozatím však můžeme potvrdit úvodní předpoklad o převaze „romského obsahu nad stranickou formou“.

Použité materiály:⁹

Activities by Win with Women Global Initiative Signatories, Mainstreaming Romani women issues, NDI Bulgaria.

Women in Politics Newsletter, July – August 2005, on-line text: (http://www.ndi-bg.org/docs/WinPNewsLEN78_05.pdf).

⁹ Vzhledem k tomu, že téma romských poslanců EP je v tomto textu obšírněji rozebíráno – v České republice zcela určitě – poprvé a 2 z celkově 3 romských poslanců se do EP dostali až v roce 2004, tvoří většinu použitých materiálů logicky primární zdroje, tedy vesměs články, rozhovory a zprávy z okrajových romských a pro-romských listů a internetových stránek (občas s problematickou datací).

- Aprender y Desarrollar la Lengua Gitana*, Socrates Project Database, on-line text: (<http://www.isoc.siu.no/isocii.nsf/da30b292636687bac1256d34002698a2/ec806e84ee5992c7c1256ca6004e3cab?OpenDocument>).
- Biography*, *Viktoria Mohacsi*, on-line text: (<http://www.mohacsi.org>).
- Biografía*, *Juan de Dios Ramírez Heredia*, *Eurodiputado en Bruselas*, on-line text: (http://www.fsgg.org/madrid/Proyecto_hortaleza/Gitanos_Index/Indice/Galeria/Biografias/Juan_de_Dios.htm).
- Central European University*, Interview with Livia Jaroka, CEU Graduate and Roma Member of EU Parliament, on-line text: (http://www.ceu.hu/news-event.jsp?nr=1220&content_type=1).
- Dženo*, European MEPs visit Former Yugoslavia, 8. 3. 2005, on-line text: (http://www.dzeno.cz/?c_id=6494).
- Elecciones Europeas, 10-13 de Juni*, on-line text: (<http://www.elections2004.eu.int/ep-election/sites/es/yourvoice/es/candidates.html>).
- EPP-ED Highlights, 6 – 10. 12. 2004*, Roma in an Enlarged Europe, on-line text: (<http://www.epp-ed.org/Press/phili04/hili33.doc>).
- Equal Voices*, Issue 16, June 2005, „The only hope for the European Roma is the European Union,“ EUMC Interview with the two Romani Members of the European Parliament, on-line text: (http://eumc.eu.int/eumc/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=42de2076e07d2&contentid=42de226753dd4).
- European Parliament*, April 2005, EP / Europea Parliament's Resolution on Roma in Europe, Historic „Resolution on the Situation of Roma in the European Union“, Adopted by the European Parliament, on-line text: (http://www.belgium.iom.int/index.asp?News_ID=367).
- European Roma and Traveller Forum*, on-line text: (<http://www.ertf.org>).
- Evropský parlament*, 25. 4. 2005, Společný návrh usnesení, on-line text: (<http://www.europarl.eu.int/omk/sipade3?PUBREF=-//EP//TEXT+MOTION+P6-RC-2005-0272+0+DOC+XML+V0//CS&L=CS&LEVEL=1&NAV=S&STDOC=Y>).
- Foizó, László (2003): *Diaspora and Nationalism: an Anthropological Approach to the International Romani Movement*. Regio: Minorities, Politics, Society. ISSN 0865-557X, on-line text: (<http://epa.oszk.hu/00400/00476/00003/pdf/06.pdf>).
- International Herald Tribune*, May 26, 1994: European Topics: EU Provides a Forum For Its Gypsy Groups, on-line text: (http://www.iht.com/articles/1994/05/26/etopic_2.php).
- Juan de Dios Ramírez Heredia*, on-line text: (<http://www.europarl.eu.int/members/archive/alphaOrder/view.do?language=SK&id=1329>).
- Křištof, Roman (ed., 2004): „*Finská iniciativa*“ – návrh na ustavení Evropského romského fóra (ERF), on-line text: (http://aa.ecn.cz/img_upload/ea85d6c87301f0a7507b0e8d7b873b63/erf.pdf).
- Liberální listy* č. 9, 20. 9. 2005, s. 8: Europoslankyně Mohácsi se snaží ukončit segregaci Romů.
- Lidové noviny*, 15. 6. 2004: V europarlamentu poprvé usedne Romka.
- Liégeois, Jean-Pierre (1995): *Rómovia, cigáni, kočovníci*. Bratislava: Charit, 272 s. ISBN 80-967380-4-6.
- Livia Jaroka*, Wikipedia, on-line text: (http://en.wikipedia.org/wiki/Livia_Jaroka).
- Local Governance Brief*, Autumn 2004, s. 6-7: Roma representative: Laws can't ensure equality, on-line text: (http://lgi.osi.hu/publications/2005/267/LGB_autumn_20041.pdf).
- Milan Horáček*, MdEP, on-line text: (http://www.milan-horacek.de/cms/default/rubrik/5/5451.milanhoracek_de.htm).

- Navarro Fernando, 18. 4. 2005, „If we can be present where the decisions are made, our future will be brighter“, *Café Babel*, on-line text: (<http://www.cafebabel.com/en/article.asp?T=T&Id=3586>).
- Pečínka, Pavel – Mareš, Miroslav – Kopeček, Lubomír – Stýskalíková, Věra (2004): *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů ke etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: CDK, 139 s. ISBN 80-7325-050-0.
- Pečínka, Pavel (2003): Romské politické strany a hnutí. In Mareš, Miroslav (ed.): *Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989*. Brno: CDK. od s. 99-172, 73 s. ISBN 80-7325-026-8.
- Radio Free Roma, *In These Times.com*, May 14, 2001, on-line text: (<http://www.inthesetimes.com/issue/25/12/wesolowsky2512.html>).
- Ramírez Heredia, Juan de Dios, on-line: (http://www.europarl.es/eleccion/balance/historico/diputados/94_27.html).
- Romano *hangos* č. 1, 27. 1. 2005, s. 1, 4-5: Chci, aby má dcerka mohla žít v lepší společnosti, on-line text: (http://www.romanohangos.cekit.cz/clanek.php?id_clanek=1591).
- Romea, 4. 4. 2005, Livia Járóka nabízí stáž v Evropském parlamentu, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005_0241).
- Romea, 9. 5. 2005, Menšinová politika v zemích EU ve vztahu k Romům a Sintům, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005_0336).
- Romea, 17. 3. 2005, Mohácsiová: 8. duben by měl být Evropským dnem Romů, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005_0192).
- Romea, 29. 7. 2004, První Romka v EP vyzvala k vytvoření romského úřadu na nejvyšší úrovni EU, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2004_0278).
- Romea, 10. 8. 2004, Romská europoslankyně je šokována situací Romů v Řecku, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2004_0303).
- Romea, 29. 9. 2004, Špidla: Nucené sterilizace se nedělaly a nedělají, on-line text (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2004_0392).
- Romea, 14. 6. 2004, V Evropském parlamentu bude Romka, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2004_0186).
- Romea, 17. 6. 2004, V Evropském parlamentu budou možná dvě Romky, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2004_0190).
- Romea, 17. 2. 2005, Viktória Mohácsiová je druhou Romkou v Evropském parlamentu, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005_0120).
- Romea, 16. 5. 2005, Výroky Václava Klause jsou urážlivé, on-line text: (http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005_0362).
- Samler, Helmut (2001): *Emancipatory activities on an international level*, on-line text: (<http://romani.uni-graz.at/rombase/cgi-bin/art.cgi?src=data/hist/current/self-inter.en.xml>).
- Unión Romaní Announces the First European Congress of Gypsy Youth, Patrín, August 1997, on-line text: (<http://www.geocities.com/~patrin/romayouth.htm>).
- Romano *Vodi* č. 7-8/2004: „Musím se změnit,“ říká jediná Romka v EP, on-line text: (<http://www.romea.cz/index.php?id=archiv/2004-07-08/29>).
- Viktória Mohácsi, on-line text: (<http://www.europarl.eu.int/members/public/geoSearch/view.do?country=HU&partNumber=1&id=30099&languageCS>).